

POSTANOWIENIE

4 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Ewa Stefańska (przewodniczący)

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

SSN Dariusz Pawłyszczce (sprawozdawca)

Protokolant Agnieszka Kuca

na posiedzeniu jawnym 4 lipca 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa M. P.

przeciwko Bank w W.
przy udziale prokuratora

o ustalenie i zapłatę,

na skutek przedstawienia przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku
postanowieniem z 6 grudnia 2021 r., I ACa 488/21,
zagadnienia prawnego:

"1. czy umowa kredytu ma charakter umowy wzajemnej w świetle regulacji art. 497 k.c. w zw. z art. 496 k.c.? w przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytanie pierwsze:
2. czy skuteczny będzie zarzut zatrzymania złożony przez pełnomocnika procesowego strony w piśmie procesowym doręczonym pełnomocnikowi drugiej strony jeżeli obaj pełnomocnicy korzystają z zakresu umocowania objętego zakresem wskazanym w dyspozycji art. 91 k.p.c.? oraz
3. czy skuteczne będzie złożenie zarzutu zatrzymania jako zarzutu ewentualnego, tj. na wypadek stwierdzenia nieważności umowy?"

**przedstawia zagadnienie prawne składowi 7 sędziów Sądu
Najwyższego do rozstrzygnięcia.**

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Ewa Stefańska

Dariusz Pawłyszczce

UZASADNIENIE

W sprawie zagadnienia przekazanego do rozstrzygnięcia przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku zapadło wiele orzeczeń Sądu Najwyższego opartych zarówno na kwalifikacji umowy kredytu jako umowy wzajemnej, jak i odmawiającej umowie kredytu charakteru umowy wzajemnej.

Argumentacja za charakterem umowy kredytu jako umowy spełniającej lub niespełniającej definicję z art. 487 § 2 k.c. została przedstawiona w orzeczeniach przytoczonych przez Sąd pytający oraz orzeczeniach późniejszych, wydanych po przedstawieniu zagadnienia. Poza tymi argumentami Sąd Najwyższy przekazując zagadnienie zwraca uwagę na jeszcze jeden, zazwyczaj pomijany, aspekt umów wzajemnych. Na podstawie art. 488 § 1 k.c. świadczenia wzajemne powinny być spełniane jednocześnie, chyba że umowa lub ustawa stanowi inaczej. Zatem strony mogą postanowić, że jedna ze stron spełnia swoje świadczenie wcześniej, lecz z charakteru świadczeń wzajemnych powinna wynikać możliwość ich jednoczesnego świadczenia, co nie dotyczy umowy kredytu. Jednoczesna wypłata kredytu i jego spłata pozbawiłoby umowę jakiegokolwiek sensu. Wydaje się, że dwa świadczenia pieniężne mogą być świadczeniami wzajemnymi co najwyżej tylko pod warunkiem, że mają zostać spełnione w różnych walutach (umowa sprzedaży waluty obcej).

Zagadnieniem budzącym wątpliwości i rozbieżności w praktyce jest możliwość przysługiwania prawa zatrzymania w przypadku obowiązku zwrotu świadczeń pieniężnych spełnionych przez strony nieważnej umowy kredytu lub pożyczki. Kwestia charakteru wzajemnego charakteru tych umów służy tylko rozstrzygnięciu co do przysługiwania prawa zatrzymania. Do przyjęcia, że stronom nieważnej umowy kredytu lub pożyczki przysługuje prawo zatrzymania, konieczne jest uznanie tych umów za wzajemne w rozumieniu art. 487 § 2 k.c., czego skutkiem byłoby prawo zatrzymania na podstawie art. 496 w zw. z art. 497 k.c. Powstaje pytanie, czy uznanie tych umów za wzajemne jest także warunkiem wystarczającym, a nie tylko koniecznym, do przysługiwania prawa zatrzymania przy obowiązku zwrotu świadczeń z nieważnej umowy.

W kwestii, czy uznanie umowy kredytu za wzajemną przesądza o istnieniu prawa zatrzymania, można wskazać następujące orzeczenia:

Rozpoznając zagadnienie prawne przedstawione przez Rzecznika Finansowego, czy umowa kredytu ma charakter wzajemny, Sąd Najwyższy postanowieniem z 6 października 2023 r., III CZP 126/22, zwrócił się do TSUE z pytaniem, czy przysługiwanie bankowi prawa zatrzymania w stosunku do żądania konsumenta zwrotu zapłaconych rat kredytu, byłoby zgodne z Dyrektywą Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. W uzasadnieniu SN wyjaśnił, że zagadnienie wzajemności umowy kredytu jest zagadnieniem z zakresu prawa krajowego. Natomiast rzeczywistym problemem prawnym jest możliwość podniesienia przez bank zarzutu zatrzymania przeciwko konsumentowi. Postanowieniem z 8 maja 2024 r., C-424/22, TSUE odpowiadając na analogiczne pytanie Sądu Okręgowego w Krakowie uznał, że przysługiwanie bankowi prawa zatrzymania po stwierdzeniu nieważności umowy kredytu byłoby sprzeczne z Dyrektywą.

Natomiast uchwałą 7 sędziów z 19 czerwca 2024 r., III CZP 31/23, Sąd Najwyższy uznał, że prawo zatrzymania nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony (uzasadnienie jeszcze nie zostało sporządzone).

Banki podnosząc, iż tylko prawo zatrzymania gwarantuje im zwrot sumy wypłaconej w wykonaniu nieważnej umowy kredytu, wskazują, że oświadczenie o potrąceniu nie może być warunkowe. Bank nie może więc złożyć oświadczenia o potrąceniu na wypadek uznania przez sąd umowy za nieważną. Składający oświadczenie o potrąceniu rzeczywiście nie może uzależnić skuteczności potrącenia od zdarzenia przyszłego i niepewnego, tj. warunku w rozumieniu art. 89 k.c. Jednak złożenie oświadczenia o potrąceniu na wypadek nieważności umowy nie jest oświadczeniem warunkowym w rozumieniu art. 89 k.c. Wyrok ustalający nieważność umowy nie jest wyrokiem konstytutywnym. Przy niepewności co do istnienia określonych wierzytelności każda ze stron może złożyć oświadczenie o potrąceniu oparte na założeniu istnienia wierzytelności. Jeżeli później strony zostaną związane rozstrzygnięciem o nieistnieniu potrąconych wierzytelności (wprost treścią rozstrzygnięcia lub powagą rzeczy osądzonej), oświadczenie o potrąceniu nie wywrze żadnych skutków (wierzytelności nieistniejące nie mogą zostać potrącone). A jeśli ostatecznie strony zostaną związane orzeczeniem

o istnieniu wierzytelności, potrącenie jest skuteczne od chwili złożenia oświadczenia o potrąceniu, a nawet od chwili, gdy potrącenie stało się możliwe (art. 499 k.c.). Hipotetyczna możliwość złożenia w toku procesu przez kredytobiorcę oświadczenia woli pozostania związanym nieuczciwymi postanowieniami umowy, powodujących nieważność całej umowy, nie zmienia tego, że w braku woli utrzymania umowy w mocy należy ją traktować jako nieważną od chwili zawarcia (postanowienie SN z 11 stycznia 2024 r., I CSK 3657/23, uchwała 7 sędziów SN z 20 czerwca 2018 r. III CZP 29/17, OSNC 1/2019, poz. 2).

Rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego uzasadniają przekazanie zagadnienia do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego Sądu na podstawie art. 390 § 1 zdanie 2 k.p.c.

Agnieszka Góra-Błaszczkowska   Ewa Stefańska   Dariusz Pawłyszczko

[SOP]

[ał]